

Investigation of Factors Affecting Role of Agriculture Tourism in Job Creation (Case Study; Tonkabon County)

pages
69-83

K. Lahooti¹, S. Ahmadi^{2*} and M.R. Soleimanpour³

*Corresponding author: serveh_ahmadi_60@yahoo.com

Received date: 2025.07.28

Accepted date: 2025.11.22

Abstract

The purpose of current study was to examine factors affecting on role of agricultural tourism in job creation. Methodology of this study is a descriptive-correlation type and the statistical population is all the farmers in Tonkabon County (N=400). According to Cochran formula 234 subjects were selected using stratified sampling. The validity of the questionnaire was confirmed by a panel of specialists and reliability was also confirmed through a pilot test with 30 questionnaires, so that Cronbach's alpha coefficients were calculated for different parts between 0.79 to 0.93. Data analysis was performed using SPSS/18. The results of the Pearson correlation analysis showed that there is a positive and significant relationship in 99% level between economic, socio-cultural, and educational-informational factors with role of agricultural tourism in job creation. The results of stepwise multiple-regression showed that economic, socio-cultural and educational-informational factors explain 65% of dependent variable variance (role of agricultural tourism in job creation).

Keywords: Agricultural tourism, Job creation, Farmers, Tonkabon County and Agricultural entrepreneurship.

بررسی عوامل مؤثر بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی (مطالعه موردی؛ کشاورزان شهرستان تنکابن)

شماره صفحات

۶۹-۸۳

کامران لاهوتی^۱، سروه احمدی^۲ و محمدرضا سلیمانپور^۳^۱- دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، واحد ورامین-پیشوا، دانشگاه آزاد اسلامی، ورامین، ایران^۲و^۳- استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد ورامین-پیشوا، دانشگاه آزاد اسلامی، ورامین، ایران

نویسنده مسئول: serveh_ahmadi_60@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۰۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۶

چکیده

هدف تحقیق حاضر، بررسی عوامل مؤثر بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی بود. روش‌شناسی این پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی است و جامعه آماری تحقیق، کلیه کشاورزان شهرستان تنکابن می‌باشد ($N=400$). بر اساس فرمول کوکران ۲۳۴ نفر با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب انتخاب شدند. روایی پرسشنامه با نظر پانل متخصصان و پایایی آن نیز با انجام پیش‌آزمون از طریق تکمیل ۳۰ پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت که ضرایب آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف بین ۰/۷۹ تا ۰/۹۳ محاسبه شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق نرم افزار SPSS/18 صورت گرفت. نتایج حاصل از تحلیل همبستگی پیرسون نشان داد که بین عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و آموزشی و اطلاعاتی با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد. نتایج حاصل از رگرسیون چندگانه گام به گام نشان داد که عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و آموزشی-اطلاعاتی ۶۵ درصد از میزان واریانس متغیر وابسته (نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی) را تبیین می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: گردشگری کشاورزی، اشتغال‌زایی، کشاورزان، شهرستان تنکابن و کارآفرینی کشاورزی.

مقدمه

با گسترش روزافزون مهاجرت‌های روستایی، کاهش درآمد خانوارهای روستایی و افول کشاورزی روستایی نیازی روزافزون به فعالیتی جایگزین و در عین حال مکمل برای کشاورزی در نواحی روستایی احساس می‌شود (Sharif Shahidi *et al.*, 2009). این مسائل باعث شده است که نظریه‌پردازان، برنامه‌ریزان و مجریان حکومتی درصدد برآیند تا با ارائه راهکارها و استراتژی‌های جدید، از معضلات و مسائلی که گریبانگیر نواحی روستایی است بکاهند و برای تنوع‌بخشی اقتصادی در توسعه پایدار روستایی سیاست‌هایی را تدوین نمایند (Ruknuddin Eftekhari and Mahdavi, 2006; De Oloveira, 2003). یکی از راهبردهایی که در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته است و نتایج مثبتی هم به همراه داشته، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی می‌باشد (Ruknuddin Eftekhari and Mahdavi, 2006). گردشگری عبارت است از تمامی فعالیت‌های شخصی که مسافرت کرده و در یک مکانی خارج از محیط معمول به مدت کمتر از یک سال متوالی، به منظور استراحت، تجارت یا اهداف دیگر اقامت کند. گردشگری ممکن است شامل تعطیلات، سفرهای تجاری، دیدار از دوستان و آشنایان، مسافرت آموزشی (سفر علمی)، ورزشی، درمان و سلامتی یا سفر مذهبی باشد (Lordkipanidze, 2005). گردشگری در روستا با گردشگرانی سروکار دارد که علاقمندی خاصی به محیط و فرهنگ روستایی دارند (Molera and Albaladejo, 2007).

این در حالی است که گردشگری و کشاورزی پتانسیل زیادی برای همکاری با یکدیگر در قالب یک رابطه نزدیک دارند. کمک گردشگری به کشاورزی می‌تواند از طریق تحریک و افزایش تقاضا برای تولیدات محلی صورت گیرد. بنابراین گردشگری کشاورزی مجموعه‌ای از خدمات و تسهیلات رفاهی و سکونتگاهی برای گردشگران به وسیله کشاورزان می‌باشد (Ghadami and Salehi, 2011). توسعه گردشگری روستایی و کشاورزی می‌بایست به گونه‌ای باشد که ضمن پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حفظ محیط زیست، تعادل اقتصادی و رفاه مردم محلی را تأمین نماید (Firoozabadi and Ghasemi, 2009). با توجه به جایگاه صنعت گردشگری در توسعه روستایی و کشاورزی از آن جهت مهم است که می‌توان با بهره‌گیری مناسب از منابع طبیعی و انسانی، علاوه بر امکان رشد اقتصادی به ترویج بخش کشاورزی و تولید صنایع دستی محلی و غیره پرداخت و گامی در راستایی بهبود شرایط زیست محیطی و پاسداشت موارث فرهنگی بومی و آداب رسوم محلی در روستاها برداشت (Goodarzi Mehdi, 2011). گردشگران برای تنوع بیشتر و کیفیت بالاتر غذا، کشاورزان محلی را به افزایش و متنوع نمودن تولید محصولات کشاورزی تشویق می‌نماید (Harrison and Maharaj, 2013). ویژگی اصلی گردشگری کشاورزی تماس بازدیدکنندگان با محیط طبیعی یا فیزیکی روستا می‌باشد و این امر باعث مشارکت آنها در فعالیت‌ها، سنن و سبک زندگی مردم محلی می‌گردد (Petric, 2003). گردشگری می‌تواند فعالیت‌های اقتصادی و متنوعی را در مناطق روستایی به وجود آورد. این کارکرد گردشگری می‌تواند به حل معضل بیکاری، کاهش نرخ مهاجرت جمعیت روستایی به کلان شهرها و کنترل گسترش

حاشیه نشینی بینجامد (Sadaei and Dehghan, 2010). Ruknuddin Eftekhari (2002) معتقد است گردشگری نیز منبع شغل و درآمد به حساب می‌آید. همچنین Manshizadeh (2003) چنین بیان می‌کند که گردشگری منبع بسیار مهمی است برای اشتغال نیروی کار غیرماهر و کسانی که کارهای پاره‌وقت را ترجیح می‌دهند. تعدادی از تحقیقاتی که در خصوص گردشگری کشاورزی و روستایی در راستای تحقیق حاضر انجام شده است به شرح ذیل می‌باشد؛

Kunasekaran *et al* (2011) در پژوهشی در خصوص درک کشاورزان از گردشگری کشاورزی در مالزی به این نتیجه رسیدند که شرایط محیطی، میزان دسترسی، منافع اقتصادی، دانش کارآفرینی، منافع اقتصادی-فرهنگی، ازدحام، آگاهی، محدودیت‌ها و مسائل مربوط به اراضی بر ادراک کشاورزان در خصوص گردشگری کشاورزی تأثیرگذار است. همچنین Haldar (2007) به این نتیجه رسید که به منظور توسعه گردشگری روستایی نیاز به درک ویژگی‌های محیط زیست روستایی، ویژگی‌های دموگرافیک، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و سیاسی، مشارکت مردم روستایی و شناسایی نیازها و خواست‌های گردشگری می‌باشد.

Esmailzade (2013) در تحقیق خود تحت عنوان «عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی از دیدگاه روستاییان در استان چهارمحال و بختیاری» به این نتیجه رسید که عوامل مدیریتی، آموزشی، تحقیقاتی و برنامه‌ریزی در توسعه گردشگری روستایی مؤثر می‌باشد. Shemshad and Malek Mohammadi (2012) نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که ارائه دهندگان خدمات سازمانی و آموزش افراد محلی اثر مثبتی در توسعه اکوتوریسم دارند و در مجموع ۵۰ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نمایند.

Mamghani Nasab and Amiri (2012) در مطالعه‌ای دریافت که شهرداری و سیاست‌های میراث فرهنگی، اطلاع‌رسانی در خصوص جاذبه‌های توریستی، حمل و نقل، فضای سبز و امنیت از عوامل مؤثر در جذب گردشگری محسوب می‌شود. همچنین Abdul Manafi and Ezekia (2019) نشان داد عوامل کالبدی و بوم‌شناختی، اقتصادی، نهادی و اجتماعی بر صنعت گردشگری در روستا مؤثر است. Madhoushi and Naserpour (2003) در مطالعه‌ای تحت عنوان «ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان» به این نتیجه رسیدند که بین تعدد مراکز تصمیم‌گیری و توسعه نیافتگی صنعت گردشگری، صنعت امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری، ضعف بازاریابی و فقدان فرهنگ پذیرش گردشگر با توسعه نیافتگی صنعت گردشگری استان لرستان یک رابطه مستقیم وجود دارد. Karami Dehkurdi *et al* (2012) نیز به این نتیجه رسیدند که برنامه‌ریزی دولتی، مشارکت، عوامل فرهنگی-اجتماعی، بهداشتی و زیست محیطی، امنیت و آرامش و تبلیغات سودمند از عواملی هستند که بر توسعه گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری تأثیر گذارند. Khosravi Danesh *et al* (2012) در مطالعه‌ای تحت عنوان «نقش گردشگری کشاورزی در توسعه پایدار مناطق روستایی» به این نتیجه رسیدند که شرایط طبیعی، فعالیت

های جذاب کشاورزی در منطقه، شرایط فرهنگی و همگنی قومیتی و مذهبی و برقراری ارتباط صمیمانه با افراد غیرساکن از عواملی است که سرمایه‌گذاری در گردشگری کشاورزی را موفقیت‌آمیز نشان می‌دهند.

با توجه به مرور ادبیات نظری و پیشینه تحقیق چنین به نظر می‌رسد که بررسی گردشگری کشاورزی در شهرستان تنکابن بسیار حائز اهمیت می‌باشد، زیرا این پدیده می‌تواند دارای اثرات مثبتی از قبیل افزایش درآمد افراد بومی، کاهش مهاجرت، افزایش اشتغال، رشد زیرساخت‌های روستایی، تشویق سرمایه اجتماعی، تهیه تسهیلات اجتماعی، افزایش بازار برای محصولات کشاورزی محلی، بهبود کیفیت زندگی، بهبود امکانات آموزش و تقویت محیط زیست طبیعی، بهبود نما و ظاهر جامعه، فرصت-سازی برای ساکنان محلی، بهبود اقتصاد محلی و غیره در شهرستان مذکور باشد (Amiri et al., 2016; Torabi et al., 2015; Yavarifar and Hassani, 2015; Varmezayari et al., 2014; Rogerson, and Rogerson, 2014; Ghasemi and Hamzah, 2014; Harrison and Maharaj, 2013; Barbieri and Mshenga, 2008). این در حالی است که شهرستان تنکابن در استان مازندران با داشتن جاذبه‌ها و چشم‌اندازهای بی نظیر و متنوع و همچنین زمین‌های کشاورزی مستعد و نیز جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی، علمی، زیارتی و تفریحی از مناطق جذب گردشگر در این استان محسوب می‌گردد، اما از پتانسیل‌های گردشگری این شهرستان در جهت توسعه کشاورزی و روستایی تاکنون هیچ استفاده‌ای نشده است. از سویی دیگر امروزه اتکا صرف به منابع کشاورزی جهت توسعه اجتماعی-اقتصادی روستاها کافی نیست، بنابراین یکی از مهم‌ترین راهکارهای تسهیل‌کننده توسعه روستایی به ویژه در بخش اقتصادی استفاده از گردشگری کشاورزی می‌باشد. بنابراین هدف اصلی این تحقیق بررسی عوامل مؤثر بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی شهرستان تنکابن می‌باشد. بر اساس هدف کلی مذکور اهداف اختصاصی ذیل قابل ذکر است؛

- ✓ بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و آموزشی-اطلاعاتی در خصوص گردشگری کشاورزی در شهرستان تنکابن
- ✓ بررسی تأثیر متغیرهای مستقل تحقیق روی نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی در شهرستان تنکابن

روش پژوهش

تحقیق حاضر بر حسب هدف از نوع کاربردی، از نظر رویکرد از نوع کمی و از منظر نحوه کنترل متغیرها غیر آزمایشی بوده، همچنین به لحاظ روش از نوع توصیفی-همبستگی به شمار می‌آید. جامعه آماری این تحقیق شامل ۴۰۰ نفر از کشاورزان شهرستان تنکابن می‌باشد ($N=400$) که از این میان، تعداد ۲۳۴ نفر به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب به عنوان نمونه آماری (احتساب دهستان‌های شهرستان به عنوان طبقات نمونه‌گیری) با استفاده از فرمول کوکران انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱- حجم نمونه در طبقات جامعه آماری

Table 1- Sample size in statistical population classes

دهستان	محاسبات	حجم نمونه
نشتارود (۱)	$P_1 = \frac{128}{400} = 0.32$ $n_1 = 234 \times 0.32 = 74$	$P_1 = 0.32$ $n_1 = 74$
سلیمان آباد (۲)	$P_2 = \frac{160}{400} = 0.40$ $n_2 = 234 \times 0.40 = 93$	$P_2 = 0.40$ $n_2 = 93$
بلده و مرکزی (۳)	$P_3 = \frac{112}{400} = 0.28$ $n_3 = 234 \times 0.28 = 65$	$P_3 = 0.28$ $n_3 = 65$
N= 400		n=234

شهرستان تنکابن یکی از شهرستان های استان مازندران است که از نظر جغرافیایی در ۵۲ درجه و ۵۰ دقیقه در ازای خاوری و ۴۹ درجه و ۳۶ دقیقه پهنای شمالی و ۲۰ متر پایین تر از سطح دریای آزاد قرار دارد. شهر تنکابن در مسیر راه رشت-چالوس واقع شده و از شمال به دریای مازندران، از خاور به چالوس، از جنوب به سلسله جبال البرز و از باختر به شهرستان رامسر محدود می شود. براساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۱ مساحت این شهرستان بالغ بر ۲۱۴۰ کیلومتر مربع است.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی شهرستان تنکابن در استان مازندران
Figure 1- Geographical location of Tonekabon County in Mazandaran Province

در تحقیق حاضر متغیر وابسته شامل نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال زایی و متغیرهای مستقل نیز شامل ویژگی های فردی کشاورزان، عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و آموزشی-اطلاعاتی می باشد. ابزار گردآوری داده های تحقیق، پرسشنامه ای مشتمل بر سه بخش به شرح ذیل می باشد:

در بخش اول با استفاده از ۶ گویه در قالب طیف لیکرت نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی مورد سنجش قرار گرفت. در بخش دوم عوامل اقتصادی (۶ گویه)، اجتماعی- فرهنگی (۷ گویه) و آموزشی-اطلاعاتی (۶ گویه) مد نظر قرار گرفت که کلیه این عوامل در قالب طیف لیکرت مورد ارزیابی قرار گرفتند و در بخش آخر ویژگی‌های فردی کشاورزان به صورت سؤالات کوتاه و بسته پاسخ مورد سنجش قرار گرفت. به منظور تعیین روایی پرسشنامه، از نقطه نظرات متخصصان، محققان و کارشناسان ترویج و آموزش کشاورزی استفاده شد و پس از کسب نظرات، اصلاحات لازم اعمال و اطمینان حاصل شد که سؤالات مطرح شده توانایی و قابلیت اندازه‌گیری متغیرهای مورد نظر در تحقیق را دارا می‌باشند. برای سنجیدن پایایی پرسشنامه، به وسیله یک پیش‌آزمون تعداد ۳۰ نسخه از آن در جامعه‌ای همگن با جامعه آماری تکمیل گردید، سپس آماره آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفت که مقدار آن برای بخش‌های مختلف پرسشنامه بین ۰/۷۹ تا ۰/۹۳ به دست آمد که حاکی از پایایی مناسب ابزار تحقیق می‌باشد. در این تحقیق به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS/18 از آمار توصیفی و تحلیلی بهره گرفته شد. با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی مانند فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات اقدام به توصیف متغیرها شد. همچنین برای آزمون فرضیات، از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه نیز استفاده شد.

نتایج و یافته‌ها

• ویژگی‌های فردی

نتایج حاکی از آن است که میانگین سن پاسخگویان ۴۲/۸۴ سال با انحراف معیار ۷/۷۶ سال می‌باشد و اکثریت پاسخگویان (۳۵/۸ درصد) در گروه سنی ۴۸-۴۱ سال قرار دارند. همچنین نتایج نشان داد که ۹۱ درصد از پاسخگویان (۲۰۲ نفر) مرد و ۹ درصد یا ۲۰ نفر از آن‌ها زن هستند. بیشترین فراوانی (۴۹/۳ درصد یا ۱۱۱ نفر) در مورد میزان تحصیلات مربوط به کسانی است که دارای مدرک دیپلم می‌باشند.

• نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی

به منظور اولویت‌بندی سنجش‌های نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی از ضریب تغییرات استفاده شد. نتایج حاکی از آن است که گویه «افزایش بازارهای محلی کشاورزی» اولویت اول و گویه «بهبود فرصت اشتغال برای زنان روستایی» اولویت آخر این متغیر می‌باشند (جدول ۲).

• عوامل اقتصادی

به منظور اولویت‌بندی سنجش‌های عوامل اقتصادی تأثیرگذار بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی از ضریب تغییرات استفاده شد. نتایج نشان داد که گویه «امکان عرضه محصولات کشاورزی به گردشگران بدون دخالت واسطه‌ها» در اولویت اول و گویه «میزان مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری در زمینه جذب گردشگر کشاورزی» در اولویت آخر این بررسی قرار می‌گیرد (جدول ۳).

جدول ۲- اولویت‌بندی نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی
 Table 2 - Prioritizing the role of agritourism in job creation

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین ^۰	نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی
۱	۱۷/۱۸	۰/۷۲	۴/۱۹	- افزایش بازارهای محلی کشاورزی
۲	۱۹/۱۲	۰/۸۳	۴/۳۴	- ایجاد تنوع در اقتصاد محلی
۳	۱۹/۹۰	۰/۸۲	۴/۱۲	- افزایش تقاضا برای محصولات کشاورزی و تولیدات محلی
۴	۲۰/۵۸	۰/۷۷	۳/۷۴	- بهبود درآمد کشاورزان
۵	۲۳/۲۷	۰/۹۱	۳/۹۱	- ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در زمینه کشاورزی
۶	۲۷/۱۹	۰/۹۶	۳/۵۳	- بهبود فرصت اشتغال برای زنان روستایی

* ۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

جدول ۳- اولویت‌بندی عوامل اقتصادی
 Table 3 - Prioritization of economic factors

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین ^۰	عوامل اقتصادی
۱	۲۰/۰۰	۰/۵۳	۲/۶۵	- امکان عرضه محصولات کشاورزی به گردشگران بدون دخالت واسطه‌ها
۲	۲۱/۷۱	۰/۷۶	۳/۵۰	- امکان خرید محصولات کشاورزی توسط گردشگران در مزرعه
۳	۲۲/۰۰	۰/۷۷	۳/۵۰	- اجاره اقامتگاه برای گردشگران با قیمت مناسب
۴	۲۲/۸۴	۰/۶۱	۲/۶۷	- وجود بسته‌بندی‌های مناسب برای محصولات کشاورزی به منظور عرضه به گردشگران
۵	۲۲/۸۷	۰/۸۶	۳/۷۶	- امکان راه‌اندازی بازارهای محلی برای فروش محصولات بومی زراعی و باغی
۶	۵۱/۱۱	۰/۶۵	۴/۳۰	- میزان مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری در زمینه جذب گردشگر کشاورزی

* ۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

• عوامل اجتماعی-فرهنگی

برای سنجش و اولویت‌بندی عوامل اجتماعی-فرهنگی تأثیرگذار بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی از ضریب تغییرات استفاده شد. مطابق نتایج به دست آمده، گویه «میزان برخورد مناسب کشاورزان با گردشگران» به عنوان اولویت اول و گویه «امکان مشاهده زندگی کشاورزان از نزدیک توسط گردشگران» به عنوان اولویت آخر برآورد گردید.

جدول ۴- اولویت‌بندی عوامل اجتماعی-فرهنگی
 Table 4 - Prioritization of socio-cultural factors

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین ^۰	عوامل اجتماعی-فرهنگی
۱	۱۷/۷۳	۰/۵۰	۲/۸۲	- میزان برخورد مناسب کشاورزان با گردشگران
۲	۲۷/۰۹	۰/۶۸	۲/۵۱	- میزان تعادل بین فرهنگ گردشگران و کشاورزان منطقه
۳	۲۸/۶۲	۰/۷۳	۲/۵۵	- میزان آگاهی اهالی بومی نسبت به اهمیت و مزایای گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی
۴	۳۱/۰۷	۱/۰۱	۲/۲۵	- میزان وجود جاذبه‌های تاریخی و باستانی در منطقه
۵	۳۱/۲۵	۰/۹۵	۳/۰۴	- میزان وجود روحیه مشارکت و همکاری در بین کشاورزان منطقه
۶	۳۶/۳۶	۱/۰۰	۲/۷۵	- میزان وجود روحیه مهمان‌نوازی در بین کشاورزان و خانواده‌های آنان
۷	۵۴/۰۶	۱/۱۳	۲/۰۹	- امکان مشاهده زندگی کشاورزان از نزدیک توسط گردشگران

* ۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

• عوامل آموزشی و اطلاعاتی

به منظور اولویت‌بندی سنج‌های عوامل آموزشی و اطلاعاتی تأثیرگذار بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی از ضریب تغییرات استفاده شد. نتایج نشان داد که گویه «میزان وجود مزارع نمایشی برای معرفی کشاورزی منطقه به گردشگران» در اولویت اول و گویه «میزان وجود تسهیلاتگران و مطلعان محلی در خصوص ارائه اطلاعات تخصصی کشاورزی به گردشگران» در اولویت آخر می‌باشد (جدول ۵).

جدول ۵- اولویت‌بندی عوامل آموزشی و اطلاعاتی

Table 5 - Prioritization of educational and informational factors

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین ^۰	عوامل آموزشی و اطلاعاتی
۱	۲۸/۵۲	۰/۸۱	۲/۸۴	- میزان وجود مزارع نمایشی برای معرفی کشاورزی منطقه به گردشگران
۲	۳۲/۲۲	۰/۸۷	۲/۷۰	- میزان تمایل ریش سفیدان به انتقال دانش بومی کشاورزی به گردشگران
۳	۳۶/۴۷	۰/۹۳	۲/۵۵	- میزان برگزاری همایش‌ها برای آگاه‌سازی اهالی بومی از صنعت گردشگری کشاورزی
۴	۴۰/۲۴	۰/۹۹	۲/۴۶	- امکان برگزاری تورهای مزرعه‌ای برای گردشگران
۵	۴۶/۱۲	۱/۱۹	۲/۵۸	- میزان اطلاع‌رسانی و تبلیغات برای جذب گردشگر از طریق پخش بروشور و عکس‌های مربوط به کشاورزی منطقه
۶	۴۶/۳۹	۱/۰۳	۲/۲۲	- میزان وجود تسهیلاتگران و مطلعان محلی در خصوص ارائه اطلاعات تخصصی کشاورزی به گردشگران

* ۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

• همبستگی بین متغیرهای تحقیق با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی

نتایج تحلیل همبستگی نشان می‌دهد که بین عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و آموزشی و اطلاعاتی با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی رابطه مثبت و معنی‌داری با اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد (جدول ۶).

جدول ۶- رابطه‌ی بین متغیرهای تحقیق با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی (n=۲۳۴)

Table 6- Relationship between research variables and the role of agricultural tourism in employment generation (n=234)

p	R	ضریب همبستگی	متغیر دوم	متغیر اول
۰/۰۰۰	۰/۶۹۶**	پیرسون	نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی	عوامل اقتصادی
۰/۰۰۰	۰/۵۶۲**	پیرسون	نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی	عوامل اجتماعی-فرهنگی
۰/۰۰۰	۰/۶۴۳**	پیرسون	نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی	عوامل آموزشی و اطلاعاتی

** سطح معنی‌داری ۹۹ درصد

• نتایج حاصل از آزمون رگرسیون

در این پژوهش، برای تبیین و تعیین معادله خط رگرسیون نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی (Y) به عنوان متغیر وابسته با متغیرهای مستقل (X) معنی‌دار از تجزیه و تحلیل رگرسیون چندگانه خطی به روش گام به گام بهره گرفته می‌شود. در این روش، قوی‌ترین متغیرها یک به یک به معادله وارد می‌شوند تا هنگامی که خطای آزمون معنی‌داری به ۵ درصد برسد.

نتایج نشان می‌دهد که متغیر عوامل اقتصادی با ضریب تعیین ۰/۴۱۶ مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی می‌باشد. به طوری که این متغیر به تنهایی ۴۱٪ از تغییرات متغیر وابسته (نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی) را تبیین می‌کند. در گام دوم با اضافه شدن عوامل آموزشی-اطلاعاتی در معادله رگرسیون مقدار ضریب تعیین ۰/۵۵۳ به دست آمده است. همچنین در گام سوم عوامل اجتماعی-فرهنگی وارد معادله رگرسیون شده و مقدار ضریب تعیین به ۰/۶۴۵ رسیده است. بنابراین در مجموع این متغیرها ۶۵٪ ($R^2=0/653$) از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. همچنین مقدار بتا اهمیت نسبی متغیرهای مستقل را در تبیین متغیر وابسته نشان می‌دهد. در این رگرسیون بر اساس بتای استاندارد به دست آمده عوامل اجتماعی-فرهنگی ($\beta=0/309$; $t=6/122$; $P\leq 0/000$)، عوامل اقتصادی ($\beta=0/298$; $t=3/687$; $P\leq 0/000$) و عوامل آموزشی و اطلاعاتی ($\beta=0/227$; $t=4/940$; $P\leq 0/000$) به ترتیب به عنوان مهم‌ترین متغیرهایی بودند که بیشترین سهم را در میزان تغییرات متغیر وابسته داشتند (جدول ۷).

جدول ۷- ضرایب رگرسیون چندگانه گام به گام؛ متغیر وابسته (نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی) (n=234)
Table 7- Stepwise multiple regression coefficients; dependent variable (role of agricultural tourism in employment generation) (n=234)

Sig	t	Adjusted R Square	R square	Beta	B	متغیر مستقل
0/001	-3/399	-----	-----	-----	-1/220	Constant
0/000	3/687	0/416	0/420	0/298	0/291	عوامل اقتصادی (X ₁)
0/000	4/940	0/553	0/558	0/227	0/356	عوامل آموزشی و اطلاعاتی (X ₂)
0/000	6/122	0/645	0/653	0/309	0/653	عوامل اجتماعی-فرهنگی (X ₃)

با توجه به اطلاعات به دست آمده و معنی‌دار بودن مدل نهایی رگرسیون در این تحقیق، با معادله ذیل می‌توان نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی را تخمین زد؛

$$Y = -1/220 + 0/291X_1 + 0/356X_2 + 0/653X_3$$

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

فعالان عرصه کشاورزی در جهان دائماً به دنبال شیوه‌های خلاقانه و نوآورانه برای کسب درآمدهای جانبی بیشتر بوده و هستند. تعداد زیادی از کشاورزان در دنیا به کسب درآمد از طریق گردشگرانی که به دنبال طبیعت گردی و کسب لذت طبیعت هستند، روی آورده‌اند. طی سال‌های اخیر شاهد افزایش علاقه نسبت به فعالیت‌های توریسم کشاورزی در میان ملل مختلف بوده‌ایم. این فعالیت‌ها ممکن است نگهداری از حیوانات مزرعه، ماست‌بندی و فراوری لبنیات، قایق سواری و ماهی‌گیری، تماشای پرندگان در مزرعه، و یا فعالیت‌هایی از قبیل اردوهای دانش‌آموزی، تدارک مکان‌های اقامتی و گردشگاه‌ها برای سازمان‌های گوناگون باشد (Yavarifar and Hassani, 2015).

محققان مختلف (Harrison, Amiri *et al.*, 2016; Varmezayari *et al.*, 2014; Motiei Langroodi and Nosrati, 2011) Harrison (2008) تأیید کرده‌اند که توسعه زیرساخت‌های گردشگری کشاورزی می‌تواند منجر به افزایش فرصت‌های شغلی، گسترش بهره‌برداری از مزرعه، نوآوری در کسب درآمد بیشتر، افزایش آگاهی پیرامون محصولات کشاورزی محلی، توجه بیشتر به اهمیت نگهداری زمین‌های کشاورزی، کمک به احیاء و توسعه سنت‌ها، هنرها و صنایع محلی، افزایش و احیاء نمادهای محلی برای جلب توجه بازدیدکنندگان، افزایش استفاده از محصولات و خدمات محلی، پیشرفت و بهبود فرهنگ، ارتباط و درک درون منطقه‌ای، تدارک فرصت برای مدیریت بحران‌های اقتصادی در زمینه کشاورزی و افزایش پایداری در طولانی مدت برای تجارت کشاورزی گردد.

بر اساس نتایج تحقیق حاضر که با هدف بررسی عوامل مؤثر بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی شهرستان تنکابن انجام پذیرفت، بین عوامل اقتصادی با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب انتظار می‌رود با بهبود وضعیت عوامل اقتصادی ذکر شده در این تحقیق، گردشگری کشاورزی نقش پررنگ‌تری در توسعه اشتغال ایفا کند. (Kunasekaran *et al.* (2003), Madhoushi and Naserpour (2011), Abdul Manafi and Azkia (2011), Haldar (2007) در تحقیقات خود نتایج مشابهی به دست آوردند. متغیر عوامل اقتصادی بعد از بررسی ضریب همبستگی آن با متغیر وابسته، وارد دستگاه رگرسیون شد و بر اساس نتایج به دست آمده این متغیر به عنوان اولین گام معادله رگرسیون می‌باشد، بر این اساس پیشنهاد می‌شود؛

- سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه کشاورزی و جذب هر چه بیشتر گردشگر کشاورزی توصیه نیز می‌گردد. به عنوان مثال استفاده از شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای و همکاری و مشارکت دولت با نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی نیز ضروری به نظر می‌رسد.

- ایجاد اقامتگاه و مهمانخانه‌های ارزان قیمت روستایی و خانه‌های اجاره‌ای جهت اقامت گردشگران و جلوگیری از اتراق شبانه گردشگران در حاشیه مزارع، رودخانه و غیره ضروری است.

- شناسایی نیازهای بازار و هدایت کشاورزان برای تولید محصولات بر اساس نیاز بازار و ایجاد غرفه‌های محلی و هفتگی به منظور فروش کالاها و محصولات کشاورزی به گردشگران به صورت مستقیم و بدون دخالت واسطه‌ها و دلانان پیشنهاد می‌گردد.

نتایج این تحقیق نشان داد بین عوامل اجتماعی- فرهنگی با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بر این اساس ارتقاء سطح عوامل اجتماعی- فرهنگی در منطقه، افزایش نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی را به دنبال دارد. (Karimi Dehkordi *et al.* (2012), Khosravi Danesh *et al.* (2012), Abdolmanafi and Azkia (2011) Madhoushi and Naserpour (2003) و Haldar (2007) در تحقیقات خود نیز به این نتیجه رسیدند. متغیر عوامل اجتماعی-

فرهنگی بعد از بررسی ضریب همبستگی آن با متغیر وابسته، وارد دستگاه رگرسیون شد و بر اساس نتایج به دست آمده این متغیر به عنوان سومین گام معادله رگرسیون می‌باشد، بر این اساس پیشنهاد می‌شود؛

- مشارکت دادن کشاورزان و افراد محلی در طرح‌ها و برنامه‌ها به منظور ذینفع کردن آنها در برنامه‌های گردشگری و کسب حمایت آنها به منظور کاهش تأثیرات نامطلوب گردشگری بر فرهنگ بومی و محلی کشاورزان و اهالی روستا می‌بایست صورت پذیرد.

- رواج فرهنگ گردشگری در منطقه و معرفی گردشگری کشاورزی به عنوان یک صنعت و برشمردن اثرات مثبت آن برای جامعه محلی بسیار مهم است.

در بخش دیگری از تحقیق حاضر، نتایج نشان داد بین عوامل آموزشی و اطلاعاتی با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب انتظار می‌رود با بهبود وضعیت عوامل آموزشی و اطلاعاتی ذکر شده در این تحقیق، نقش گردشگری کشاورزی در توسعه اشتغال افزایش بیابد. (Mamghani Nasab and Amiri (2012), Kunasekaran *et al*, (2011) Esmailzade (2013) و Shemshad and Malek Mohammadi (2012) نتیجه فوق را تأیید می‌نمایند. متغیر عوامل آموزشی و اطلاعاتی بعد از بررسی ضریب همبستگی آن با متغیر وابسته، وارد دستگاه رگرسیون شد و بر اساس نتایج به دست آمده این متغیر به عنوان دومین گام معادله رگرسیون می‌باشد، بر این اساس پیشنهاد می‌شود؛

- استفاده از نیروهای متخصص و باتجربه جهت ترویج و آموزش گردشگری کشاورزی از طریق نشست‌ها، جلسات و برگزاری کلاس‌های آموزشی- ترویجی مختلف برای کشاورزان و اهالی بومی منطقه ضروری به نظر می‌رسد.

- تربیت تسهیلگران، مطلعان محلی و نیروی انسانی متخصص و باتجربه جهت برگزاری مزارع نمایشی و تورهای مزرعه‌ای برای گردشگران و معرفی کشاورزی منطقه به آنها توصیه می‌گردد.

- انتشار کتابچه، کاتالوگ و بروشور در مورد جاذبه‌های کشاورزی و روستایی منطقه و توزیع آن در پایانه‌های مسافربری و فرودگاه‌های شهرهای بزرگ کشور و همچنین تهیه مقالات مختلف و انتشار آن در مطبوعات و مجلات معتبر بسیار حائز اهمیت است.

- می‌بایست برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی در خصوص محصولات کشاورزی منطقه و خواص آن تهیه گردد. همچنین می‌بایست جشنواره‌های داخلی و خارجی کشاورزی به صورت مستمر به منظور معرفی توانایی‌ها و قابلیت‌های کشاورزی منطقه برگزار گردد.

منابع

- Amiri, S., Ehsanifar, T., Naderi, N. and Rostami, F. (2016).** Presenting a conceptual model to investigate the impact of agritourism on the development of rural entrepreneurship. *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 3(1);1-15.
- Barbieri, C. and P. M. Mshenga (2008). The Role of the Firm and Owner Characteristics on the Performance of Agritourism Farms. *Sociologia ruralis*, 48(2): 166-83. [In Persian]
- Abdolmanafi, T. and Azkia, M. (2011).** Factors affecting the tourism industry in the rural area of Kelardasht. *Agricultural Extension and Education Research*, 4 (1); 111-97. [In Persian]
- Brown, D. M., and R. J. Reeder. (2007).** Farm-Based Recreation: A Statistical Profile. Economic Research Report No. 52, USDA/Economic Research Service, Washington, DC, December.
- Carpio, C. E., Wohlgenant, M. K. and T. Boonsaeng. (2008).** the Demand for Agritourism in the United States. *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 33(2): 254-269.
- De Oliveira, J. A. P. (2003).** Governmental responses to tourism development: Three Brazilian case studies. *Tourism Management*, 24: 97-110.
- Esmailzade, A. (2013).** Factor analysis of rural tourism development from villagers' viewpoint in Chaharmahalva Bakhtiari province (Case study: Yancheshmeh village). *International Journal of Agriculture and Crop Sciences*, 5(21): 2630-2633.
- Firoozabadi, S. A. and Ghasemi, M. (2010).** Studying the role of tourism in sustainable rural development; A case study of the villages of Hassanloo, Baliqchi, Kozegaran and Sheikh Marouf. *Social Sciences Letter*, 17 (37); 114-97. [In Persian]
- Ghasemi, M. and A. Hamzah (2014).** An Investigation of the Appropriateness of Tourism Development Paradigms in Rural Areas from Main Tourism Stakeholders' Point of View. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 144, p. 15-24.
- Ghadami, M. and Salehi, P. (2012).** Study of effective factors in the formation of the contradictory relationship between the agricultural and tourism sectors (case study; Chalus County, Noshahr). *Tourism Management Studies*, 7(17);203-273. [In Persian]
- Goodarzi, S. and Mehdi, M. (2011). Study of the impact of tourism on rural development: a case study of the village of Varkneh, Hamadan. *City Identity*, 5(8);93-101. [In Persian]
- Haldar, P. (2007).** Rural tourism—challenges and opportunities. Part II—Co-Operative, Rural and BOP Marketing, Part II – Cooperative, Rural and BOP Marketing. *International Marketing Conference on Marketing & Society*, 8-10 April, 2007, IIMK. Retrieved from: <http://dspace.iimk.ac.in/bitstream/2259/380/1/111-129.pdf>
- Harrison, Ph. and Maharaj, B. (2013).** Tourism impacts on subsistence agriculture: A case study of the Okavango Delta, Botswana. *J Hum Ecol*, 43 (1): 29-39.
- Khosravi Danesh, A., Akhavan, A. M. and Mazaheri, R. (2012).** The role of agricultural tourism in the sustainable development of rural areas: a case study; National plan for the Baba Mahmoud Bridge, Sarshir Castle, Pirkakran, Model Tourism Area. The first national conference on strategies for achieving sustainable development, March 10, 2012, General Directorate of Passive Defense (Ministry of Interior), Natural Disaster Research Institute, Institute of Education. [In Persian]
- Kunasekaran, P., Ramachandran, S., Rusli Yacob, M. and Shuib, A. (2011).** Development of farmers' perception scale on agro tourism in Cameron Highlands, Malaysia. *World Applied Sciences Journal*, 12 (Special Issue of Tourism and Hospitality): 10-18.
- Karami Dehkordi, M., Mirkzadeh, A. and Ghyiathvand Ghyiathi, F. (2012).** Analysis of effective factors on rural tourism development from the perspective of villagers in Chaharmahal and Bakhtiari Province. *Geography and Environmental Planning*, 23(1); 99-112. [In Persian]
- Lordkipanidze, M., Brezet, H. and Backman, M. (2005).** The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. *Journal of Cleaner Production*, 13: 787-798.
- Marlow A. Duffy (2012).** Exploring Marketing Strategies for Agricultural Tourism Farmers in the Commonwealth of Massachusetts and the State of Vermont. University of Vermont College of Agriculture and Life Sciences, Department of Community Development and Applied Economics.
- Molera, L. and Albaladejo, I. p. (2007).** Profiling segments of tourist in rural areas of South-Eastern Spain. *Journal of Tourism Mangment*, 28: 757-767.

Madhoushi, M. and Naserpour, N. (2003). Evaluation of obstacles to the development of the tourism industry in Lorestan province. *Quarterly Journal of Business Research*, (28);25-58. [In Persian]

Motiei Langroodi, H. and Nosrati, M. (2011). Feasibility study of tourism development in rural areas from the perspective of tourists in the Karganroud district of Talesh county. *Quarterly Journal of Geography and Environmental Planning*, (22);69-84. [In Persian]

Mamghani Nasab, A. and Amiri, R. (2012). Study of factors affecting planning and management of tourism attraction, a case study (Chabahar Port). The First National Conference on the Development of Makran Coasts and the Maritime Authority of the Islamic Republic of Iran, 18-30 Bahman 2012, Chabahar University of Maritime and Marine Sciences, Third Strategic Naval Force Region of the Islamic Republic of Iran Army-Kanarak. [In Persian]

Monshizadeh, R. (2003). Rural Tourism. Tehran: Monshi. [In Persian]

Petric, L. (2003). Constraints and possibilities of rural tourism development with special stress on the case of Croatia. Finland: University of Jyvaskyla. Retrieved from: <https://www.jyu.fi/ersa2003/cdrom/papers/105.pdf>

Rogerson, Christian M, and Jayne M Rogerson (2014). Agritourism and Local Economic Development in South Africa. *Bulletin of Geography. Socioeconomic Series* 26, no. 26, 93-106.

Ruknuddin Eftekhari, A. and Ghaderi, A. (2002). The role of rural tourism in rural development (criticism and analysis of theoretical frameworks). *Humanities Lecturer*, 6 (2); 23-40. [In Persian]

Ruknuddin Eftekhari, A. and Mahdavi, D. (2006). Strategies for developing rural tourism using the SWOT model; Small Lavasan Village. *Humanities Teacher's Quarterly*, 10 (2); 1-30. [In Persian]

Shemshad, M. and Malek Mohammadi, I. (2012). Analysis of factors affecting the ecotourism development (in pasture and forest cooperatives in Golestan province, Iran). *International Journal of Architecture and Urban Development*, 2 (4): 19-24.

Sharif Shahidi, M., Ardestani, Z. A. and Goodarzi, M. M. (2009). Investigating the effects of tourism on rural planning. *Human Geography Research*, 67;99-113. [In Persian]

Sadaei, S. A. and Dehghani, A. (2010). Tourism development; Tourism and tourism in rural nature. *Geography Growth and Education*, 25 (1); 51-57. [In Persian]

Torabi Z., Hassani Jalilian, P. and Malekan, A. (2015). Strategies for developing agritourism in rural areas of Shahrood County, First Conference on Tourism Development of Shahrood County. [In Persian]

Vermezari H., Asadi, A., Kalantari, K. and Rezvani, M. R. (2014). Estimating the Willingness to Pay of Citizens for Agricultural Tourism Services Case Study: Qazvin City, *Quarterly Journal of Rural Research*, No.18. [In Persian]

Yavarifar, P. and Hassani, F. (2015). Investigating the Impact of Agricultural Tourism on the Economy (Case Study of Pahenekola Village, Sari). *International Conference on Development Focusing on Agriculture, Environment and Tourism, Tabriz*. [In Persian]